

Ontmoetingen met Sovjet-vrouwen (1991)

Sieth Delhaas

Informatie, NCVB, oktober 1991

Inleiding

In juni 1991 bezochten Martina Heinrichs en Sieth Delhaas de Sovjet-Unie. Op uitnodiging van het *Ecumenial Forum of European Christian Women* (EFECW) woonden zij een herdenking bij van de overval van Nazi-Duitsland op de Sovjet-Unie in 1941. De organisatoren wilden met deze reis herinneren, maar ook een aanzet geven om na te gaan denken over de toekomst van het Europa 'in beweging'.

De belangstelling van de auteur van dit verhaal ging speciaal uit naar de positie van vrouwen. Hoe was die in het verleden en hoe is die nu? Hebben achtereenvolgens communisme, perestrojka en democratische hervormingen ook werkelijke verbeteringen voor de Russische vrouwen gebracht?

Glasnost en perestrojka

Het lijkt vreemd om boven een artikel dat in 1992 wordt geschreven te lezen: ontmoetingen met Sovjet- vrouwen. Ik doe dat met opzet om duidelijk te maken dat mijn bezoek van juni 1991 aan Minsk en mijn gesprekken met bewoonsters van die stad, plaatsvonden kort voor de coup tegen Michail Gorbatsjov in augustus 1991. Toen was er wel sprake van glasnost en perestrojka, maar nog niet van een volledige democratisering en van een economie van de vrije markt. Maar deze politieke veranderingen zullen de positie van de vrouwen niet of nauwelijks verbeteren. Ik vrees zelfs het tegendeel.

Het heeft mij des te meer getroffen hoe open en vrij deze vrouwen met ons spraken over hun leefsituatie en daarover ook van ons wilden horen. Tegelijkertijd – en dat wil ik toch niet nalaten te schrijven – voelde ik me diep beschaamd en bedrogen omdat wij ons als inwonsters van West-Europese landen door onze overheden hebben laten misleiden. Want wij hebben toch maar laten gebeuren dat de meest vernietigende wapens ook tegen deze vrouwen werden opgesteld.

Ontmoeten en herinneren

De afdeling Duitsland van het EFECW had een uitnodiging aan Nederlandse vrouwen gestuurd om deel te nemen aan een 'Gedenkfahrt' ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de overval van Nazi-Duitsland op de Sovjet-Unie op 22 juni 1941. Samen met Martina Heinrichs, theologe en vormingswerkster bij Kerk en Wereld te Driebergen, reisden ik met de speciale

trein met vierhonderd mannen, vrouwen en scholieren uit Rheinland-Westfalen naar Minsk om Sovjetburgers te ontmoeten. We wilden het schrikbarende verleden gedenken en vandaaruit een nieuwe toekomst beginnen.

Thema van de reis was de uitdagende uitspraak van Michail Gorbatsjov toen hij aan zijn strijd begon voor een nieuw bestaan voor de Sovjetburgers: “Het gemeenschappelijk huis Europa”. De vraag voor ons vrouwen was en blijft: is er in dat gemeenschappelijk huis ook ruimte voor vrouwen? Schiet niet alleen de keuken over, maar hebben vrouwen in de vele kamers evenveel recht op, en ruimte voor leven?

Maatschappij en politiek

In Minsk herdachten we de doden uit de Tweede Wereldoorlog – één op de vier burgers kwam er om het leven – en werd een eerste steen gelegd van een internationaal ontmoetingscentrum voor burgers uit zoveel mogelijk Europese landen. Daarna volgden er voor onze vrouwengroep vijf dagen overvol van ontmoetingen met Sovjetvrouwen uit allerlei maatschappelijke geledingen.

Ik wil een aantal punten laten horen die besproken werden en die wellicht belangrijk zijn voor contacten die wij als vrouwen uit verschillende landen met elkaar zouden moeten aangaan, om voor onszelf een plaats te veroveren in het ‘Huis Europa’.

Op bezoek in het Belarussische (Witruussische) Vriendschapshuis vertelt Olga, de voorzitter van deze vereniging ons dat de revolutie van 1917 aan vrouwen grote mogelijkheden heeft gegeven om aan de politiek deel te nemen. Vrouwen hebben die kansen ook benut. In 1918 bestond al 52% van de Komsomol, de organisatie van de kommunistische jeugd, uit jonge vrouwen. Maar ze zijn nooit doorgedrongen tot de top.

Door de perestrojka zijn er intussen ook meerdere politieke partijen gekomen waarin vrouwen hun plaats hebben ingenomen. Maar helaas zijn opnieuw de plaatsen aan de top bezet door mannen.

In Leningrad is in 1991 een Vrouwenpartij opgericht waarvan alle vrouwen uit de Sovjetlanden lid kunnen worden. Het belangrijkste doel van deze partij is om bij de eerstvolgende presidentsverkiezingen een vrouw dit ambt te laten bekleden. Maar hoeveel kans zal dit initiatief krijgen nu de Sovjet-Unie uiteen gevallen is?

Olga is er trots op dat vrouwen in haar land wel zulke hoge ambten kunnen bekleden. Belorusland is de eerste republiek die een vrouw als plaatsvervangend president heeft. Toch is ze er zich van bewust dat mannen nog steeds geen gelijkwaardig beeld van vrouwen hebben en daarnaar handelen. Vrouwen zouden volgens de zienswijze van mannen niet sterk genoeg

zijn om een ministerspost te bekleden, want “iemand die een ministerie leidt, moet ijzeren zenuwen hebben”.

Ook in de bedrijven hebben vrouwen functies die laag in de machts piramide zitten.

Olga is weinig optimistisch over de kansen voor vrouwen in een toekomst waar meer vrijheid voor de Sovjetburgers zal komen. Nu al worden er veel meer vrouwen dan mannen ontslagen en zijn zij de eersten die met langdurige werkloosheid worden bedreigd.

Ik vond het zelf heel verontrustend om te constateren dat vrouwen zich al te snel uit het arbeidsproces laten wegdrücken of zich zelfs vrijwillig terugtrekken. Maar begrijpelijk is het wel.

De toenemende kriminaliteit en het drugsgebruik worden geweten aan het gegeven dat moeders buitenshuis werken. Gorbatsjov heeft al enkele jaren geleden gezegd dat in zijn land de vrouwen al te geëmancipeerd zijn. Vrouwen laten zich dit soort verwijten maar al te snel aanleunen, dat weten we uit eigen ervaring. Op zo’n manier worden de werkelijke oorzaken van drugsgebruik en kriminaliteit echter niet opgespoord. In feite worden vrouwen aangewezen als de schuldigen en als degenen die de problemen moeten oplossen.

Dubbele taak

Het moet ons als vrouwen uit het Westen te denken geven dat mannen in dit land zelfs na zeventig jaar wettelijke gelijkberechtiging tussen mannen en vrouwen, nog steeds niet bereid zijn de zware verzorgende taken met vrouwen te delen. Ondanks alle voorzieningen die de Sovjetstaat getroffen heeft voor kinderopvang en zwangerschapsverlof zijn de vrouwen al die jaren overbelast door hun dubbele baan. Ze zijn moe, doodmoe.

De jonge vrouwen die wij spraken hebben gewoon geen zin om het voorbeeld van hun moeders en grootmoeders te volgen en dromen van een toekomst waarin zij thuis voor man en kinderen kunnen zorgen ...

